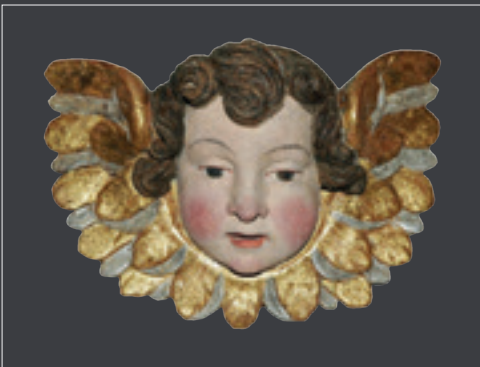

Krilata andeoska glavica tijekom istraživanja slikanih slojeva i proba uklanjanja preslika. Snimio: Nevenka Belčić, 1992. Fototeka HRZ-a.

Krilata andeoska glavica nakon uklanjanja preslika. Snimio: J. Škudar, 2005. Fototeka HRZ-a.

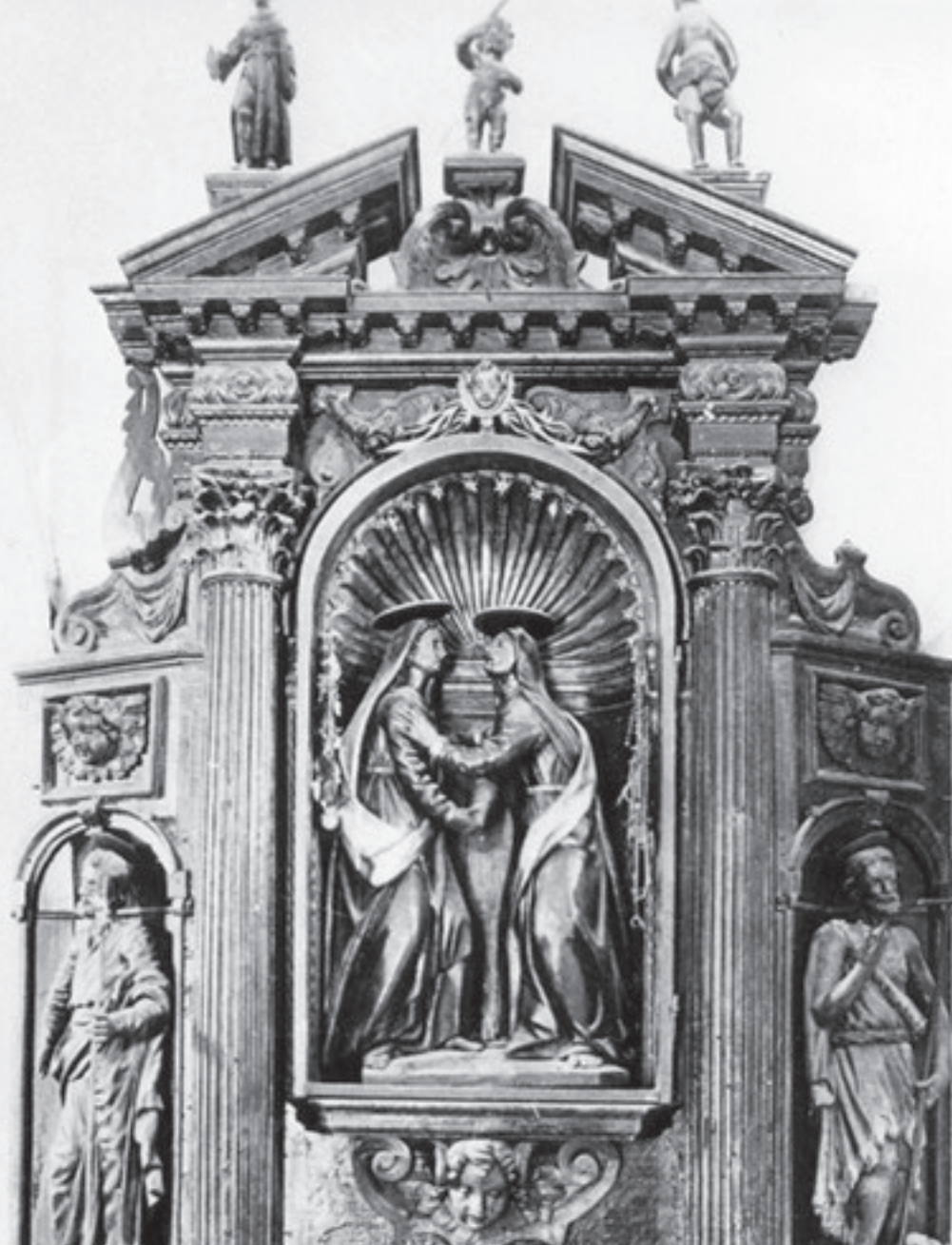

Krilata andeoska glavica nakon konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimio: J. Škudar, 2005. Fototeka HRZ-a.

turi dezinfekcija je radi brzine postupka obavljena gama-zračenjem; nakon toga počelo je njezino restauriranje. Najzahtjevniji dio konzervatorsko-restauratorskih radova bilo je uklanjanje tvrdokornog preslika kako bi se prezentirao dobro očuvani originalni oslik. Polovicom 2010. godine skulptura je vraćena u crkvu. Iste godine počinje uklanjanje preslika s predele oltara. Uslijedila je konsolidacija crvotočnih konstruktivnih dijelova predele te njezina stolarska sanacija i rekonstrukcija nedostajućih dijelova profilacije. Uklonjen je i preslik s plitkih bočnih niša te je utvrđeno da njihove pozadinske daske nisu izvorne, nego rezultat kasnije obnove te da

na njima nedostaje izvorni oslik. Na pojedinim dijelovima oltarne arhitekture restauratorski su se radovi izvodili kontinuirano, a obuhvaćali su uklanjanje preslika, stolarsku sanaciju te rekonstrukciju i rezbarenje nedostajućih dijelova. Tijekom 2013. godine obavljen je cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat na skulpturi sv. Josipa te radovi kitanja i pripreme drvenog nosioca pojedinih dijelova oltarne arhitekture i dekorativnih elemenata za polaganje kredne preparacije. Do kraja 2015. godine svi dijelovi oltara su kredirani, a podloga je pripravljena za retuš i rekonstrukciju oslika i pozlate. Živ kolorit oltara ponovo je uspostavljen retušem i rekonstrukcijom oslika i pozlate izvedenom prema sačuvanim izvornim dijelovima, a osobito je zanimljiva kombinacija dvaju tipova marmorizacije u zoni ispod središnje niše. Središnji dio s plavo-sivom marmorizacijom rubi crveno-siva koja uzorkom i bojom oponaša breču (*mandulat*), cijenjeni građevinski kamen, koji se koristi i na arhitektonskim elementima u crkvi.

Povratom oltara i njegovim montiranjem u župnoj crkvi završeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na obnovi toga malog dragulja naše kulturne baštine.

Oltar Pohoda u situ, 1933. Snimio: D. Griesbach, Schneiderov fotografski arhiv. inv. br. neg. SFA-4 15, HAZU, Strossmayerova galerija starih majstora.

Izdavač: Hrvatski restauratorski zavod
Za izdavača: dr. sc. Tajana Pleše
Autorice teksta: Martina Wolff Zubović, Ksenija Šestek Ručević
Lektura: Rosanda Tometić
Grafičko oblikovanje i priprema za tisak: Ljubo Gamulin
Tisak: A.P.I.M.-TRGOVINA d.o.o.
Naklada: 400 primjeraka
Zagreb, svibanj 2017.

Oltar Pohoda Blažene Djevice Marije svetoj Elizabeti iz župne crkve u Drači Bašćanskoj

Konzervatorsko-restauratorski radovi

Oltar Pohoda u situ, nakon konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimio: J. Škudar, 2016. Fototeka HRZ-a.

Oltar Pohođenja in situ, prije demontaže. Snimila: K. Šestek Ručević, 2009. Fototeka HRZ-a.

Župna crkva Pohođenja Blažene Djevice Marije svetoj Elizabeti je kao višestoljetno okupljalište mještana u bogoslužju od velikog značaja za lokalnu zajednicu. Na mjestu današnje župne crkve nekad je bila manja crkva, a Draga Baška pripadala je župi sv. Ivana Krstitelja u Baškoj. Crkva se u arhivskim dokumentima, kako to navode Mihovil Bolonić i Ivan Žic Rokov (2002.), spominje već 1603. godine. Vizitacija iz te godine prenosi nam da se uz crkvu nalazilo groblje i istoimena bratovština (*braščina*) s 50 članova, o kojoj kasnija vizitacija iz 1663. godine izvještava da je naručivala od svećenika iz Baške svake nedjelje služenje tihe mise u crkvi. Stara crkva je s vremenom postala premala za sve brojniji puk pa je 1778. godine obnovljena i proširena. Godine 1827. Draga Baščanska postaje samostalnom župom, s vlastitom župnom crkvom. Crkva ima na pročelju zvonik, a uz samu

crkvu još uvijek postoji mjesno groblje. Oltar Pohođenja Blažene Djevice Marije sv. Elizabeti, danas smješten uz trijumfalni luk crkve, nekad je bio glavni oltar crkve, što nam nedvosmisleno potvrđuje opis vizitatora iz 1685. godine, čiji nam je prijepis prosljedio mons. Antun Toljanić. U njemu se izvještava da glavni oltar (*altar maggiore*) u sredini ima drvenu skulpturu s Bl. Djevicom Marijom i sv. Elizabetom, većim dijelom pozlaćenu, a na pojedinim mjestima obojenu, kojoj su zdesna i slijeva bile skulpture sv. Grgura pape i sv. Roka, također dijelom pozlaćene i dijelom obojene. Skulpture spomenutih svetaca tijekom vremena zamijenile su današnje skulpture sv. Josipa i sv. Ivana Krstitelja, a preinakama oltara možemo pripisati i uklanjanje dvaju sjedećih anđela s atike koje je sredinom osamdesetih godina XX. stoljeća sasvim neočekivano u obližnjoj mrtvačnici pronašao Josip Velnić, konzervator-arhitekt. Restaurirani anđeli vraćeni su na izvornu poziciju.

Središnji i ujedno ikonografski najvažniji dio oltara čini kompozicija koja prikazuje susret dviju rođakinja, svete Marije i svete Elizabete, opisan u Evanđelju po Luki. Marija, kojoj je već naviješteno da nosi Sina Božjega, došla je iz Nazareta u pohod Elizabeti koja u visokoj starosti očekuje potomka. Čim je Elizabeta začula Marijin pozdrav, „zaigra joj čedo u utrobi“ i napunivši se Duha Svetoga, povika: „Blagoslovljena ti među ženama i blagoslovljen plod utrobe tvoje!“ (Lk 1, 42). Taj će zaziv postati dio molitve „Zdravo Marijo“.

Vrsno rezbarenu skulpturu koja dočarava trenutak toga emotivnog susreta, Radmila Matejčić (1982.) svrstava među umjetnička djela koja prezentiraju barok u Istri i Hrvatskom primorju te je atribuirala „radionici nekoga većeg venecijanskog kipara“, smatrajući da „razlike u fizionomijama,

Oltar Pohođenja nakon uklanjanja preslika. Snimio: J. Škudar, 2014. Fototeka HRZ-a. Fotomontaža/obrada T. Rovičanec

anatomski detalji, postava likova i obrada odjeće uvršćuju tu kompoziciju među najbolja ostvarenja iz razdoblja ranog baroka“. Ornamentalni repertoar oltara čine motivi uobičajeni za XVII. stoljeće, poput raznih tipova krilatih anđeoskih glavica, dekorativnih draperijica, girlandi, kartuša te izduženih voluta koje skladno dopunjuju arhitekturu oltara. Neki od tih motiva reinterpreteraju antički dekorativni repertoar, poput ženske glave podbrađene draperijom i s ukrašom za kosu koja je na oltaru Pohođenja smještena između otežalih vegetabilnih girlandi u vrhu luka središnje niše. Gotovo istu interpretaciju takvog motiva nalazimo i na bočnom oltaru Ružarice iz crkve sv. Lucije u obližnjem Jurandvoru. Prema tipološkim značajkama njegove arhitekture, oltar možemo smjestiti među one za koje se pretpostavlja da su ih izradili venecijanski altaristi u prvim desetljećima XVII. stoljeća

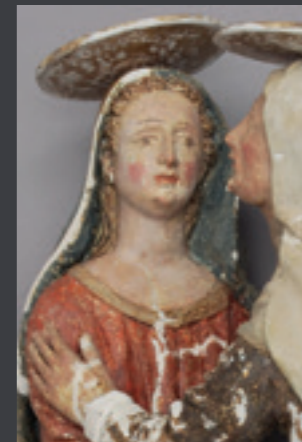
Oltar Pohođenja nakon rekonstrukcije oštećenja u sloju podloge oslika i pozlate. Snimio: J. Škudar, 2015. Fototeka HRZ-a. Fotomontaža/obrada T. Rovičanec

na području Kvarnera (oltar sv. Dominika iz benediktinske crkve sv. Andrije u Rabu) i Dalmacije (oltar Imena Isusova iz 1607. godine iz crkve sv. Dominika u Trogiru) te ga okvirno možemo datirati na početak, odnosno prvu polovicu toga stoljeća.

Zaštitni radovi na oltaru obavljani su u nekoliko etapa. U srpnju 1990. godine su radi istraživanja slikanih slojeva i proba uklanjanja preslika s oltara preuzeti kip sv. Ivana Krstitelja i jedna kerubinska glavica. Ustanovljeno je da ispod sloja prljavštine i potamnjelog laka postoje tri sloja preslika koja se mogu ukloniti jedino dugotrajnim postupkom kombiniranja kemijske i mehaničke metode. Nastavak konzervatorsko-restauratorskih radova na kipu sv. Ivana Krstitelja uslijedio je 1995. godine, kad su ti radovi izvršeni u redovite programe Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Nakon

Središnja skulptura tijekom uklanjanja nekoliko slojeva neadekvatnog preslika. Snimio: J. Škudar, 2010. Fototeka HRZ-a.

Središnja skulptura nakon polaganja kredne preparacije. Snimio: J. Škudar, 2010. Fototeka HRZ-a.

Središnja skulptura nakon konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimio: J. Škudar, 2010. Fototeka HRZ-a.

završetka cjelovitog zahvata skulptura je, dobivši svoj dotada skriveni izvorni oslik, vraćena i postavljena na izvorno mjesto na oltaru.

Cijeli se oltar obnavljao u kontinuitetu od 2008. do 2016. godine ponovnim uvrštavanjem potrebnih konzervatorsko-restauratorskih radova među programe koje financira Ministarstvo kulture. Najprije su restaurirani prije demontirana kerubinska glavica i dva sjedeća anđela koji su neočekivano pronađeni u mrtvačnici. Prema njihovim stilskim značajkama, impostaciji i preslicima, ustanovljeno je da pripadaju atici oltara, ali su tijekom jedne od obnova zamijenjeni neadekvatnim skulpturama pučke izrade. Restauratorski radovi prezentirali su njihov izvorni oslik, a nedostajući dijelovi ruku, nogu i krila su rekonstruirani.

Sljedeće su godine na oltarnoj arhitekturi *in situ* provedena opsežna konzervatorska istraživanja slikanih slojeva, kako bi se uz pomoć sonde i mikropresjeka dobio potpuniji uvid u njihovo stanje. Nastavkom istraživačkih radova utvrđeno je da tri sloja preslika skrivena ispod sloja potamnjelog

laka i prljavštine, koja su prepoznata tijekom sondiranja kerubinske glavice, nalazimo na cijelom oltaru. Zahvaljujući dobrom stanju župne crkve sv. Elizabete, na oltaru osim neadekvatnog preslika nije bilo većih oštećenja. Tektonika nije bila narušena, a nije primijećena ni veća zahvaćenost crvotočinom. U zoni gređa i zabata nedostajali su pojedini dijelovi profilacija, dok je dio profilacija bio razlijepljen, ali je naknadno pronađen u nišama. Veća oštećenja uočena su na kapitelima kojima su nedostajale volute i veći dio završetaka akantusovih listova. Nedostajuća rezbarena dekoracija rubnih dijelova predele nadomještena je tijekom jedne od obnova oltara daskom grubo izrezanom u obliku akantusova lista. U donjim zonama svih triju niša bili su rasušeni spojevi među daskama. U kosu kerubina i po obodu školjke na središnjoj niši aplicirane su neadekvatne limene zvjezdice, uklonjene tijekom restauriranja oltara.

Potkraj 2009. godine oltar je demontiran i otpremljen u radionicu Restauratorskog centra Ludbreg gdje su svi dijelovi osim središnje skulpture podvrgnuti plinskoj dezinfekciji dušikom. Na središnjoj skulp-